

Szládk Aliz Ildikó: Szerveződjünk! -

Érdekvédelmi egyesületek alapítása az ipari forradalom hatása a társadalomra c. téma tanításának keretében

Meglátásom és eddigi tapasztalataim szerint az ipari forradalom a történelem tantárgy egyik legizgalmasabb témája mind a tanárok, mind a diákok számára. A történelemtanárok számára sok lehetőséget biztosít a szemléltetés terén, a diákokat pedig érdeklődéssel tölti el a sok új találmánnyal és azok működésével való megismerkedés. Jelen írásomban egy szokatlan tanítási lehetőségét mutatok be. A tanórát a tavalyi tanévben egy általános iskola hetedik osztályában tartottam meg.

Úgy gondolom, hogy az ipari forradalom társadalomra történő hatása olyan lehetőségeket rejt magában, amikor terítékre kerülhetnek az emberi jogok is. Bár a hetedikes korosztály számára a „jog” kifejezés viszonylag megfoghatatlannak tűnik, viszont ha megfoghatóvá tesszük számukra, akkor különösen érdeklődővé válhatnak a téma iránt. Amikor az órán megfogalmaztam a tanóra témáját („Az ipari forradalom hatása a társadalomra”) nem sikerült motiválni a gyerekeket, de amikor előkerültek a konkrét témák: gyermekmunka, nők helyzete az ipari forradalom után, a munkások korabeli lakhatási viszonyai, rögtön kíváncsiak lettek: *„Milyen lehetett abban a korban élni?”*.

A téma megjelenése a Kerettantervben.

A téma feldolgozása még azon az évfolyamon történt, ahol a 2012-es Kerettanterv van érvényben. A dokumentum a *„A forradalmak és a polgárosodás kora Európában”*¹ című témakörbe sorolja az ipari forradalom témáját. A Kerettanterv a témával kapcsolatban leginkább a műszaki fejlődésre teszi a hangsúlyt. Pozitívumként kiemelendő, hogy a tantárgyi koncentráció kapcsán megjelennek a környezeti hatások, így a természetismeret tantárgyból tanult ismeretek is előkerülhetnek a téma tanítása során. További könnyebbé teszi, hogy ugyanezen témakörben a gyerekek már megismerkedhettek az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatával, így érdemes kitérni vagy beépíteni a feladatba, hogy a dokumentumban megjelenő emberi jogok *(„a szabadság, a tulajdon, a biztonság s az elnyomással szemben való ellenállás”)*² mennyire érvényesültek az ipari forradalom következményeinek sodrában.

A tankönyv adta lehetőségek

Az alábbi tanóra egyik alapköve az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által 2016-ban kiadott Történelem 6. tankönyv. Az ipari forradalomról és annak hatásairól hatodik osztályban tanulnak a gyerekek, de esetemben a digitális oktatás nehézségei miatt a téma átcúszott a hetedik évfolyamra. A csoportok feladatai is részben a tankönyv résztémáira épülnek, a gyerekek a tankönyv alapján oldották meg a kijelölt feladatokat. Felhasznált tankönyvi leckék:

- *„A 19. századi városiasodás”*³
- *„A társadalom átalakulása”*⁴

A tankönyv ezen leckéinek egyik pozitívuma, hogy olvasmányos részek vannak benne és a gyerekek számára érthető leírást tartalmaz, másik pozitívuma, hogy több képes illusztráció is segítheti a tanulók munkáját a feladat elvégzésekor.

A tanóra megtartása előtt érdemes tisztázni bizonyos alapfogalmakat. Jelen esetben a „forradalom” szó került terítékre. Az óra kezdetén érdemes még egyszer kifejtetni a szó valódi jelentését, hiszen tapasztalatom alapján sok diáknak „valamilyen csata vagy háború” kifejezés jut eszébe főként a már előzetesen tanult francia forradalom témája kapcsán.

Csoportfeladatok

A tanóra munkaformája csoportmunka. Az ideális csoportlétszám érdekében 4-5 fős csoportokat hoztam létre. A téma rugalmassága lehetővé teszi, hogy nagyobb létszámú (kb. 30 fő) osztály esetén további csoportokat is ki lehet alakítani. Nagyobb osztálylétszámok esetén érdemes két tanórára tervezni a téma feldolgozását. A feladatmegoldások során mindegyik csoportnak egy-egy érdekvédelmi egyesületként kellett működnie és az adott társadalmi csoport problémájára kellett megoldást keresni.

Az érdekvédelmi csoportok

- Egy képzeletbeli szakszervezet (A diákok maguk választhatták meg a szakszervezethez kapcsolódó foglalkozást.)
- Diákegylet
- Környezetvédelmi klub
- Nőegylet
- Gyártulajdonosok klubja

A feladatlírások a csatolt óravázlatban találhatóak.

A gyerekek feladata, hogy csoportokban alapítsanak egyet a fenti egyesületek közül. El kellett nevezni az egyesületet, meg kellett fogalmazni a legfontosabb problémájukat és legalább öt olyan megoldási javaslatot, amelyet majd a feladatok megoldását követően tartandó városi lakossági fórumon elmondhatnak. A feladatokat egy-egy A/3-as lapon kellett megvalósítani.

A csoportfeladatoknak több célja is volt. Egyrészt fontosnak tartottam az osztályon belüli közösségépítést, hiszen olyan tanulóknak is együtt kellett „küzdenie” az egyesületük érdekeiért, akik eddig nem feltétlen szimpatizáltak vagy viszonylag keveset kommunikáltak egymással. Fontosnak tartottam azt is, hogy a gyerekek megtanulhassák, milyen az, amikor konkrét érveket kell megfogalmazni egy-egy probléma megoldása érdekében. Természetesen a feladatok jellege automatikusan hozta magával a kreativitás fejlesztését is, hiszen csak a vázat adtam meg a gyerekek számára, tartalommal nekik kellett megtölteniük a saját ötleteik és meglátásaik alapján.

A csoportkialakítások többféleképpen is végezhetőek.

- A tanulók érdeklődési köre (jelenlegi téma kapcsán) alapján, amelyet már az előző tanórán is felmérhetünk. Meglátásom szerint ez azért nem feltétlen szerencsés, mert a témákra jelentkezők száma nem lesz feltétlenül arányos a témák számával. További problémát okozhat, hogy a barátok együtt akarnak dolgozni, így a közösségépítés nem feltétlenül lesz hatékony. Utóbbi kiküszöbölhető egy titkos egyéni jelentkezéses módszerrel: A csoportok témáinak ismertetése után a tanulók egyesével egy a nevüket tartalmazó cetlire felírják, hogy melyik téma érdekli őket a leginkább. A tanár ez alapján sorolja a tanulókat csoportokba.
- Saját magunk alakítunk ki a tanulók képességei szerinti heterogén csoportokat. Természetesen a megfelelő csoportok kialakítása előtt fontos, hogy ismerjük az osztály tanulóinak készségeit.

Jómagam a tanóra megvalósításakor az utóbbi csoportkialakítási módszert választottam.

A csoportfeladatok megoldása

Eredetileg minden csoport 15 percet kapott az adott tankönyvi szöveg feldolgozására, továbbá a saját egyesületének megalapítására és az ezzel kapcsolatos feladatok megoldására. A munkafolyamat közben azt tapasztaltam, hogy a gyerekek a saját hétköznapi tapasztalataikat is igyekeztek beépíteni a feladatok megoldásába: pl.: a Nőegylet tagjai a családi pótlék bevezetését javasolták. A diákegylet tagjai engedélyezték volna, hogy a gyerekek dolgozhassanak, de csak önkéntes alapon és könnyű munkát végezhetnek volna egy héten pár óra erejéig, kizárólag „zsebpénz szerzése” céljából. Az iskolakötelezettség bevezetése több csoportnál is megjelent. A környezetvédelmi klub tagjai a csatornák építését szorgalmazták és minden bérlakás számára kötelező elem lett volna a fürdőszoba a higiéniai viszonyok javítása érdekében. A gyártulajdonosok csak némi fizetésemelést tudtak ígérni és a gyermekmunka megszüntetését, hiszen nekik is működtetni kell a nagy gyárakat, ahhoz pedig sok pénz kell. A munkások szakszervezete pedig kevesebb munkaidőt és jobb munkakörülményeket követelt maguknak. Nagyon érdekes további kreatív ötletek is megfogalmazódtak a gyerekekben azzal kapcsolatban, hogy milyen jogokat szeretnének követelni az általuk képviselt társadalmi csoport számára. A 15 perces időtartam természetesen nem volt elég így mindenképpen érdemes inkább 20 percet adni a csoportfeladatok megoldására.

A feladatmegoldások bemutatása

A csoportmunkák megoldásainak bemutatását nem a klasszikus 2-3 perces időkeretben történő frontális prezentálás követte, hanem egy képzeletbeli ipari város lakossági fórumán vettek részt a gyerekek⁵. Jelen esetben az idő hiánya miatt a város polgármestere egy általam választott diák lett. Ő vezette a lakossági fórumot egy már előre elkészített forgatókönyv alapján. A demokráciára nevelést segítheti elő, ha a polgármester választása a diákok szavazásával történik.

A lakossági fórum célja az volt, hogy az ott megjelenő társadalmi csoportok egyesületei közösen hozzanak egy a képzeletbeli városra vonatkozó kompromisszumos megoldást.

Minden csoportnak egy szóvivőt kellett választania, aki felszólalásával képviselte az adott társadalmi réteg problémáit és megosztotta megoldási javaslatait.

Meglátásom szerint a fórum időtartamát érdemes rugalmasan kezelni, mert az általam tartott tanórán is elég sok javaslat elhangzott, sőt az egyes megoldási javaslatok után érdemes reagálási lehetőséget is biztosítani a többi csoport számára. A lakossági fórumnak egy külön tanórát is érdemes szentelni, hogy minél több véleménye elhangozhasson a tanulók részéről.

A közös megoldás megalkotása során a gyerekek több nehézséggel is szembesülhettek, hiszen a kompromisszumos megoldás miatt le kellett mondani több javaslatukról, továbbá ki kellett választani azokat az elemeket, amelyek összhangban voltak a többiekével. Fontos, hogy felhívjuk a gyerekek figyelmét arra, hogy jegyezzék fel, amit a másik csoport mond a felszólalása során, mert a közös javaslat megalkotásánál ez segítségükre lesz.

A csoportok szóvivőinek felszólalása után kezdődhet a közös szabályalkotás folyamata, amelynek első lépése, hogy minden csoport írjon egy olyan javaslatot, amelybe a többi egyesület számukra kedvező javaslatát is beépítik. Erre elegendő egy 3-4 perces időkeret biztosítása. A feladat megoldása után minden csoport felolvassa a közös javaslatát, amelyeket érdemes feljegyezni a táblára vagy valamilyen jól látható helyre, mert a lakossági fórumot a közös szabály szavazással történő elfogadása zárja. A szavazás történhet a mentimeter.com⁶ oldal segítségével is, amelynek előnye a titkos szavazás megvalósíthatósága, hátránya pedig, hogy nem minden tanuló esetében van kéznél internettel rendelkező okostelefon.

Az általam tartott órán a kompromisszumkötés sikeres volt, mindenki engedett valamennyit a követeléséből. A közös szabály főbb elemei a következők lettek: a gyerekeknek kötelező iskolába járni, amelyet a gyártulajdonosoknak kell alapítani, így jó szakembereket tudnak nevelni. A bérlakásokat a gyáraktól messzebb egy lakóövezetben kell megépíteni, hogy az

embereket ne zavarja a gyárak zaja és a légszennyezettség, amely miatt a gyárak kéményeire szűrőberendezéseket kell tervezni, illetve amennyiben ezt a korabeli technika nem engedi, csökkenteni kell a gyárak termelését.

Egy érdekes kiegészítő javaslat is született, még hozzá az, hogy a lakossági fórumot szükséges rendszeresen megtartani, nehogy a közös szabály gyakorlatbéli megvalósítása elmaradjon.

A tanóra végén mindenképpen fontos jelezni a gyerekek számára, hogy az a lakossági fórum, ahol minden társadalmi csoport egyforma súllyal felszólalhatott és elmondhatta a véleményét, az ipari forradalom korában nem valósulhatott meg, és talán ennek hiányában nem is született olyan kompromisszumos megoldás, mint amit ők 12-13 éves fejjel együtt megalkottak.

A tanóra jövője

2020-tól új Kerettanterv lépett életbe, így utólag megvizsgáltam, hogy az új szabályozó dokumentum milyen lehetőségeket kínál a téma ilyen jellegű felhasználására. Meglátásom szerint az új Kerettanterv bővebb lehetőségeket teremt jelen téma esetén és immáron a társadalom hétköznapijaira is jobban koncentrálnak, mint 2012-es elődje. A dokumentum tehát lehetővé teszi a téma ilyen módon történő feldolgozását, sőt altémaként szerepel benne a „*Gyerekek és felnőttek mindennapjai egy iparvárosban.*”⁷

Összegzés

Sok olyan tanórát tartottam már, amikor a csoportmunka megoldásakor előkerültek az emberi jogok. Ahogyan az ipari forradalomhoz kapcsolódó példa is mutatta, a gyerekek képesek jogaik gyakorlására (saját véleményük megfogalmazására és kinyilvánítására), de nem biztos, hogy tisztában vannak ezzel. Lehetséges, hogy először a „jog” kifejezést nem tudják értelmezni. Ám ha a jelen vagy a múlt hétköznapi eseteire utalunk, érdeklődővé válnak és szívesen élnek az élménypedagógia által adott lehetőségekkel is.

Felhasznált források

¹ Kerettanterv 2012

² Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata <https://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm>
(Utolsó megtekintés: 2021. 11. 06.)

³ Történelem 6. Tankönyv. (2016) Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Eger 142-143. o.

⁴ Történelem 6. Tankönyv. (2016) Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Eger 144-146. o.

⁵ A lakossági fórum, mint tanítási módszer ötlete Makádi Marianntól származik. Makádi Mariann (2008): Fejlesztő feladatok gyűjteménye földrajzból.

<https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2009/05/391-416.pdf> (Utolsó letöltés: 2021. 10. 29.)

⁶ A szavazás lebonyolításának lehetséges módja: <https://www.mentimeter.com/>

⁷ Kerettanterv 2020 16. o.